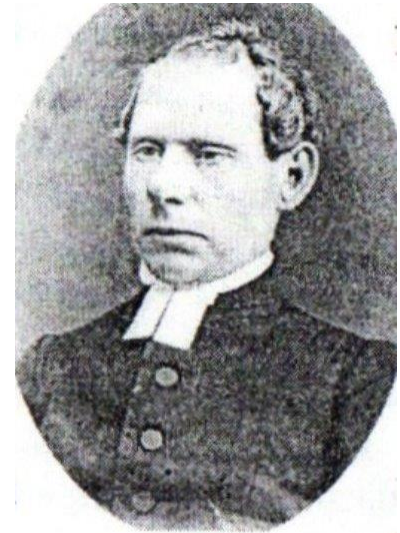

Kvinnoöden

Kyrkoherde Sven Johan Heimer i Långaröds församling med dess 1100-tals kyrka, gick hårt fram mot folksynderna: dans, svordom, girighet, sedeslöshet och dryckenskap.

Han blev kyrkoherde i Östra Sallerup och Långaröd och tillträdde den 1 maj 1866. Heimer hade några år tidigare varit vice pastor och hade då fått tillfälle att röja upp och kämpa mot superi och slapphet och fått till stånd en formlig väckelserörelse. Så blev han kallad till Frillestad. Men då den gamle kyrkoherden avled erinrade sig en del i socknen Heimer och kallade honom till provpredikan. Trots motstånd blev han vald.

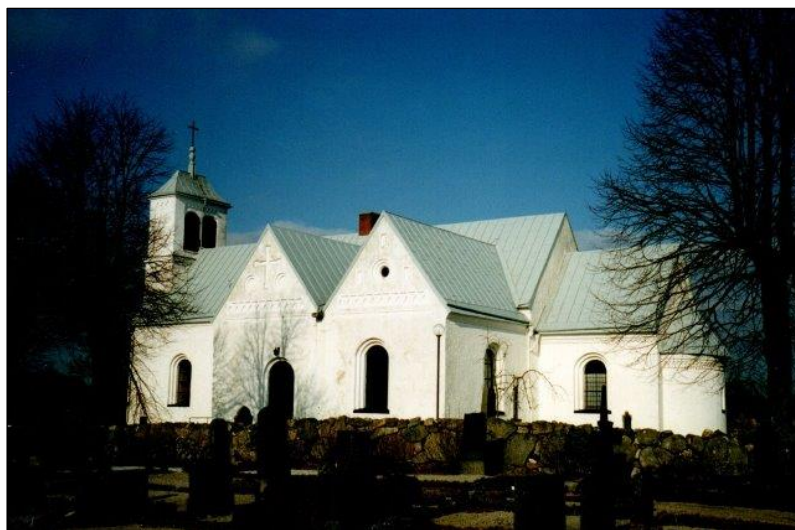
*Sven Johan
Heimer*

Återigen tog han itu med folks dryckenskap och dans. Han kallade personer till enskilt förhör i prästgården och de som en gång varit vid ett sådant lär ej varit hågade att upprepa det.

När Sven Johan Heimer gick bort den 23 juni 1875 lär det inte ha funnits någon krog, bränneri eller nöjeslokal i pastoratet.

I ett handlexikon över Sverige av Rosenberg, utgivet 1883, skriver denne att Långaröds socken i Färs härad, Malmöhus län låg på Linderödsåsens hjässa vid gränsen till Kristianstads län. Här bodde 1 650 invånare. Det var en skogstrakt med mager jordmån, dåliga mossar och annan sank mark. Staten ägde 3 5/6 mtl indraget militieboställe. Poststation fanns i Önnköping, där landsvägen löpte över åsen, och socknen var annex till Östra Sallerup.

I socknen fanns bland annat byarna Skäpperöd, Hemmeneköp och Trulshärad. De låg alla längs landsvägen Långaröd och Andrarum, och dessa tre byar spelar en stor roll i den fortsatta berättelsen.

Långaröds kyrka är en av Nordens äldsta tegelkyrkor, byggd i romansk stil i slutet av 1100-talet.

Karna Johnsdotter

Precis i gränsen mellan de båda byarna Trulshärad och Hemmeneköp låg ett fallfärdigt grästenshus vid den södra sidan av landsvägen. I huset bodde änkan Karna Johnsdotter. Hon hade ej någon granne på närmare håll än 400 eller 500 alnar. Vid juletid 1862 hade Karna börjat hålla krog och ofta var stugan full av fyllbultar och brännvinsköpare. Änkan hade två söner som bodde i grannskapet, Jöns Nilsson och Anders Nilsson. Jöns var inte speciellt road av att hans moder öppnat krogverksamhet på sitt undantag, och hade ett flertal gånger påpekat detta för henne.

Den 17 februari 1863 låg en tjock dimma över trakten. Snön som kommit tidigare i veckan var borta. Inne bland träden vid Karnas stuga smög en person fram, stannade upp och lyssnade. Borta från Trulshäradshället kom två drängar gående. De vek in på den lilla grusgången och fortsatte upp till stugan där de knackade på. Ljuset tändes i stugan och en röst frågade vem det var. Drängarna upplyste den frågande om att de hette Nils Wiberg och Per Larsson och att de ville köpa en ½ stop brännvin. Karna öppnade dörren och bad dem komma in i värmen. De gick efter att ha fått och betalt sitt brännvin, och Karna låste åter dörren.

Personen som hela tiden stått bakom ett träd började efter en stund att åter röra på sig. Knackade på dörren till stugan, och Karna öppnade och gick före in i köket genom förstugan. Då landade med all kraft en stor knölpåk som personen haft bakom ryggen över Karnas oskyddade bakhuvud. Personen sträckte sig efter kistan som stod i köket, började rota i den efter pengarna som fanns där. Karna for upp och ett vilt slagsmål uppstod. Hon fick ånyo ett kraftigt slag av knölpåken och satte sig på golvet lutad mot en spinnrock som halvt ramlade mot väggen.

Dagen därpå blev drängen Nils Wiberg åter sugen på mer brännvin, vandrade iväg till stugan för att köpa mer. Han tyckte det var underligt att haspen till stugan var påsatt, han haspade av och gick in. I köket fann han Karna död. Han skyndade sig till närmsta hus som var smeden Anders Nilssons. (Ej Karnas son.) De båda begav sig till stugan där flera andra hade samlats. Fjärdingsmannen i Trulshärads by underrättades och även hennes söner.

Vid polisundersökningen framkom att 3 till 4 riksdaler hade stulits och vidare tillvaratog man en blodig grov ekekäpp som var 1½ alnar lång med en större knöl i övre ändan. Då båda drängarna omtalade att de varit och handlat hos Karna kvällen innan mellan klockan 21 – 22. De hade inte märkt att det funnits någon annan person i närheten.

Polisen anhöll en man som hette Håkan Persson Plato som var en kringstrykande person. Han hade stulit på åtskilliga platser och så småningom hamnat i fängelse. Efter två års fästningsarbete hade han återfått friheten den 11 mars 1857. Därefter hade han inte varit i klammeri med rättvisan. Han hade livnärt sig på att fara omkring i bygderna och sälja lerkärl. Enligt vittnen hade han setts i trakten under den aktuella tiden för mordet. Han kände väl till Karna och köpte och förtärde hennes brännvin. Han uppgav för polisen att han befunnit sig hos åbon Julius Sjöstedt i Olseröd, ca 2 mil från Trulshärad. Han hade övernattat hos denne natten då mordet begicks. Både Sjöstedt och dennes piga bekräftade detta och Håkan Persson avfördes från misstankarna.

Då föll misstankarna på en person som hade många tjuvnadsbrott på sin lista. Han hette Anders Hansson. Han hade under den aktuella tiden vistats hos åbon Håkan Bengtsson i Trulshärads by. Här hade han varit under åtta dagar, supit och spelat kort med Håkan och ett

flertal andra personer. Två gånger om dagen hade han varit hos Karna och köpt brännvin. Anders förnekade mordet, men bekände att han stulit kläder vid ett flertal tillfällen. Han beskyllde sonen Jöns Nilsson för att ha begått mordet, men åklagaren valde att inte ta upp det. Man kunde inte fälla Anders för mordet, men han straffades dock för inbrotten med tredje resans stöld till fem års straffarbete.

Nu fanns det inte fler misstänkta och mordet föll snart i glömska. Torsdagen den 5 mars begravdes Karna Johnsdotter på Långaröds kyrkogård. Hon blev 61 år och 22 dagar gammal.

I rågången mellan byarna Trulshärad och Hemmeneköp låg änkan Karna Johnsdotters stuga.

Foto 2000

Elna Mårtensdotter

Månaderna gick och det blev sommar. Måndagen den 17 augusti skakades Skäpperöds by av ett drama som gav eko i många av den tidens tidningar. På Skäpperöd nr 1 bodde torparen Nils Jönsson och hans hustru Elna Mårtensdotter med sina två barn Bengta och Anders. Bengta var tre år och några månader och Anders 3 månader. Paret hade ytterligare fyra barn som dock inte bodde hemma, Elna hade fött tio barn, men fyra av dem hade avlidit i unga år.

Som torpare var Nils ständigt ute på arbete. Ibland så långt borta att han inte kom hem på kvällen. Elna hade sedan drygt en månad tillbaka visat sig fånig, stundom talade hon klokt, stundom var hon helt borta. Ibland försökte hon smyga sig bort, ibland var hon rädd. Under nämnda tid hade hon tre gånger gjort självmordsförsök, två gånger genom att kasta sig i vatten och en gång genom att åtdraga en halsduk kring halsen.

Den aktuella dagen var Elna mycket oredlig och gömde sig bland annat på en höskulle. På kvällen då Elna lagt sig och barnen, lämnade hennes syster huset för en kvart. Hon bodde i närheten och hade hela dagen vaktat Elna som hon gjort många gånger under den senaste tiden. När systemen återkom var både Elna och barnen borta. Hon tillkallade skyndsamt folk som började leta efter de försvunna.

Vid en brunn belägen ca tjugo alnar från förstugedörren påträffades Elnas skor, prydligt satta. Brunnen som var 4 alnar djup var fylld till hälften av vatten. I denna påträffades barnen, sammanbundna om midjan med en handduk. Elna däremot var försvunnen och återfanns inte förrän på morgonen liggande på en högälle i granngården.

Elna ställdes inför häradsrätten i Sjöbo, hon förklarade under snyftningar för rätten att hon inte visste hur gammal hon var. Hon uppgav att hennes föräldrar hette Mårten Eldström och Hanna Larsdotter. Hennes fader dog redan då hon var liten, men modern levde och bodde på ett undantag i Farhult. Vid åtta års ålder hade hon lämnat föräldrahemmet och tagit plats hos främmande människor. Så småningom kom hon till Huaröd och träffade där sin blivande man Nils Jönsson. Hon gifte sig med honom strax efter det att hon fyllt tjugo år.

Hon kunde inte förklara varför hon tagit livet av sina barn. Rättens utslag blev att Elna Mårtensdotter saknat förmåga att fritt och otvunget bestämma sin handling och ej kunnat bedöma följderna därav. Så kunde hon icke heller fällas till ansvar för åtalade mordgärning utan skulle överlämnas till sådan vård att hon icke må bli vådlig för allmänna säkerheten.

Den 24 mars 1864 intogs Elna Mårtensdotter på hospitalet i Malmö. Enligt pappren var hon 31 år. Denna ålder följde med tills hon dog. Enligt pastorsämbetet i Långaröd var Elna född den 2 oktober 1821 och var vid intagandet 43 år. Hon dog på samma hospital den 8 januari 1899 i levercancer. Hon blev 78 år. Hennes man Nils Jönsson dog utfattig och bräcklig den 5 januari 1864 och begravdes på kyrkogården i Långaröd. Han blev 55 år.

PÅ ASYLEN BODDE SINNESSJUKA I 250 ÅR

Malmö asyl för sinnessjuka låg på Rundelsgatan och var Malmö hospital, vars verksamhet inkluderade hela södra Sverige. 1879 tillkom det nya hospitalet i Lund, som döptes till Sankt Lars. Malmö hospital föll nu i rangordningen och i början av 1900-talet revs de gamla husen.

På den inre gården stod en kastanj som var omkring 300 år gammal. Sommaren 1998 rasade det murkna trädet samman. Kastanjen var det sista vittnet om alla de fattiga och sjuka människor vars tragiska öden sällan blivit nedtecknade, utan glömda för evigt.

En ny kastanj planterade i dess ställe.

Foto 2015

Här innanför grunden på S:t Lars kyrkogård vilar mer än 2000 intagna människor, de allra flesta anonyma. Kanske finns Elna Mårtensdotter bland dessa.

Elna Persdotter

Tiden gick och ytterligare två år försvann i glömska. Söndagen den 18 februari 1866 skulle Johan Olssons hustru i Hemmeneköp kyrkotagas efter barnsbörd. De tillfrågade då sin släkting målare Per Andersson och hans nyblivna hustru Elna Persdotter i Skäpperöd om de kunde hjälpa dem med lite av varje inför festen de skulle ha samma dag. Motvilligt gick Elna med på att hjälpa till med matlagningen och lovade komma redan på morgonen. På söndagsmorgonen klädde hon på sig och sin 7 veckor gamla flicka Hanna och gav sig iväg. Efter att ha gått omkring femtio alnar började flickan att gråta och modern vände då och gick hem. Paret skickade bud till släktingarna att de inte skulle komma, men redan framåt middagen kom det bud tillbaka som bad dem att ändra sig. De kunde åka med på skjutsen som kom från Långaröds kyrka på eftermiddagen.

Än en gång klädde de på sig och barnet. Barnet hade gråtit det mesta av tiden och ville inte äta. Barnmorskan Bengta Nilsson som bodde i samma hus som paret på Skäpperöd nr 1, tyckte inte att det relativt kalla vädret gjorde något om de svepte in barnet tillräckligt. Visst både snöade och blåste det och en begynnande dimma började märkas. Modern svepte in barnet i ett bomullstäck och en stor rock, satte sig i vagnen och då var klockan ungefär fyra på eftermiddagen. Efter det att de kommit in och delvis passerat Skäpperöds skog tyckte modern att barnet bleknade och blev livlöst. Johan Olssons hustru tyckte då att Elna var en hare, för att hon jämrade sig och trodde att barnet skulle dö. Mårten Perssons hustru som också var med i vagnen menade att om så skulle hända så fanns det ju vittnen.

Per Andersson som mer och mer undrade varför de gett efter för påtryckningarna från svågern befallde kusken att köra så fort det gick till närmsta stuga där de bar in barnet och tog av henne kläderna för att försöka få liv i henne, vilket inte lyckades.

För Pers och Elnas del tog resan slut här, de hade stannat hos en undantagsänka som med alla medel försökt få liv i barnet. Man klädde på det igen och tillsammans med änkan Hanna Simmondsdotter, som bar barnet, gick de hemåt. Flickan lades i en kista som placerades i ett angränsande rum. Elnas sorg var utom alla gränser och till sist måste Per låsa dörren och ta bort nyckeln till rummet där kistan fanns.

Några dagar senare jordfästes Hanna på kyrkogården i Långaröd.

Elna Andersdotter

Den 29 maj 1866 företogs en obduktion på kyrkogården i Långaröd efter pigan Elna Andersdotter från Trulshärad nr 2. Ryktet hade gått på bygden att hennes död inte var naturlig. Elna var 33 år och ogift.

Under sin sjukdomstid bekände Elna att hon uppdagat att hon varit havande och att hon i brottslig avsikt sökt medel för att fördriva fostret. Hon hade uppsökt en kvacksalverska i Västra Vram och av henne erhållit fosterfördrivande medel i form av droppar och pulver.

Kvacksalverskan som man kallade ingenjörskan var illa ansedd och hade ett par gånger stått inför häradsrätten i Gärds härad för utlämnande av medel till havande kvinnor.

Anna Olsdotter

Den så kallade ingenjörskan var en f. d. barnmorska, som hette Anna Olsdotter. Hon bodde på Västra Vram nr 15.

Sin rätt att vara barnmorska förlorade hon vid Gärds häradsrätt den 7 mars 1857, då hon stod till svars varför Kjersti Andersdotter avlidit av inflammation i bukhinnan. Den obducerande läkaren hade funnit ett hål av en fingers storlek i livmodern. Detta hål hade vållats av ett spetsigt föremål, som hade stuckits in för att hon skulle få missfall. Anna Olsdotter fick böta 300 riksdaler.

Den 10 december 1860 står hon återigen inför sina domare. I det här fallet hade Bengta Persdotter, som var havande, också avlidit genom inflammation i bukhinnan. Läkaren kunde inte bevisa hur hon hade fått denna, då kroppen hade legat i sin grav i fjorton dagar.

Tingsrätten dömde dock den f.d. barnmorskan, dels för kvacksalveri, dels för vållande till annan persons död. Hon fick böta 162 riksdaler.

Ola Nilsson Driftig och Nils Nilsson

Den 15 mars 1861 stod åbon Ola Nilsson Driftig och spelmannen Nils Nilsson i Trulshärad inför tinget för olovlig jakt på fanjunkarbostället i Kagarp. De fick böta vardera 5 riksdaler och tillsammans 15 riksdaler till länets jaktkassa eller fyra dagars fängelse på vatten och bröd och därefter fjorton dagars enkelt fängelse. Vidare skulle de ersätta fanjunkare Sjöstedt för haren som de skjutit med 1 riksdaler samt ersätta vittnena. Det blev en dyr hare, men i gengäld var det bara den som dog den här gången.

Om vice pastorn och senare kyrkoheden Sven Johan Heimer lyckades stävja händelserna i pastoratet är svårt att säga. Förmodligen puttrades det åtskilligt långt inne i skogarna och mycket annat hände för domböckerna minskade inte i omfång.

Per-Gunnar Mörck

Foto 2020.

Källor: Landsarkivet i Lund, Lantmäteriet i Malmö, Lunds stifts julfok 1915.